

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
նչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

1657-6
Տրեյ

ՊՐՈԼԵՏԱՐՆԵՐ ԲՈԼՈՐ ՅԵՐԿՐՆԵՐԻ, ՄԻԱՅԵՔ

ԱՐՅՄԻՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

ԿԱՊԻՏԱԼԻԶՄԻ ԺԱՄԱՆԱԿ ՅԵՎ ՊՐՈԼԵՏԱՐԻԱՏԻ
ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱՅԻ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐՅՄԻՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԻ

ՅԵՐԵՎԱՆ

1928 թ.

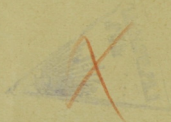
ԱՐՅՄԻՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

ԿԱՊԻՏԱԼԻԶՄԻ ԺԱՄԱՆԱԿ ՅԵՎ ՊՐՈԼԵՏԱՐԻԱՏԻ

ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱՅԻ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ

66802
A II
25199

Քաղաք. Հ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

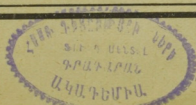

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐԶՄԻՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԻ № 65

ՅԵՐԵՎԱՆ

1928 թ.

ՀԱՅՊՈԼԻԳՐԱՖԻ I ՏՊԱՐԱՆ
ՊԱՏ. 1300 ԳՐԱՌ 515 Բ.
ՏԻՐԱԺ 500

ԱՐՀՄԻՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ԿԱՊԻ- ՏԱԼԻԶՄԻ ԺԱՄԱՆԱԿ ՅԵՎ ՊՐՈԼԵՏԱՐԻԱՏԻ ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱՅԻ ԸՆԹԱՅՔՈՒՄ

I. ՄԻՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ԿԱՊԻՏԱԼԻԶՄԻ ԺԱՄԱՆԱԿ

ՊՐՈԼԵՏԱՐԻԱՏԻ ԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՅԵՎ ԴԵՐԸ ԿԱՊԻՏԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ

Ամեն մի կապիտալիստական ձեռնարկության մեջ, յուրաքանչյուր գործարանում, գալստում, շախտայում և հանքում, կգտնե՞ք մի շարք տարբերություններ, վոր կան բանվորներին՝ գրության և աշխատանքի պայմաններին միջև։ Բայց և ամեն տեղ, մենք կնկատենք հետևյալ գծերը, վոր հատուկ են բոլոր կապիտալիստական ձեռնարկություններին։

1. Չեղնարկության և նրա բոլոր գործիքների ու նյութեղենի սեփականատերը հանդիսանում է կապիտալիստը կամ կապիտալիստների մի խումբ։

2. Այդ բոլոր ձեղնարկություններում աշխատում են բանվորներ, վորոնք կատարում են կապիտալիստների հանձնարարած աշխատանքները, նույն այդ կապիտալիստների նշանակած հսկիչների հսկողության տակ։

3. Ամբողջ արդյունքն ստեղծվում է բանվորների աշխատանքով։ Սակայն բանվորներին վճարվում է նրա միայն մի փոքր մասը, վորպես աշխատավարձ, վորով բանվորը հագիլ պահպանում է իր գոյությունը։ Մնացած ամբողջ արդյունքը մնում է կապիտալիստների խմբակին՝ գործարանների ու գավաղների տերերին։

4. Իր ձեղնարկության մեջ կապիտալիստը լիակատար տեր է։ Բանվորը պետք է հպատակվի կապիտալիստի մշակած կանոններին,

պետք է անի այն, ինչ վոր հրամայում են նրան տերը կամ նրա հա-
վատարիմ ծառաները: Իսկ յեթե բանվորը սկսում է բողոքել դո-
ժարանալին կարգերի դեմ, անմիջապես «փակում են» նրա հաշիվը:
Կապիտալիստը գիտի, վոր հեռացված բանվորի փոխարեն միշտ էլ
կգտնվեն հաղարավոր ուրիշ ցանկացողներ, վորոնք անտրտունջ
կկատարեն դոժարանալին կանոնները:

Յեթե կապիտալիստին ձեռնառն յե կրճատել իր բանվորների
թիվը, նա անմիջապես փոզոց է չալրատում նրանց: Կապիտալիստին
բնավ չի հետաքրքրում, թե իր դուրս չալրած բանվորները ուրիշ-
ները մոտ գործ կգտնե՞ն, թե պիտի մեռնեն սովից: Կապիտալիստի
համար կարևոր է միայն մի բան—վորքան հնարավոր է շատ ոգուտ
ստանալ: «Այլելի շատ վատտակ» ահա այն նշանաբանը է հիմնական
կանոնը, վորով ղեկավարվում են պարոն կապիտալիստները:

Իսկ ինչո՞ւ բանվորները չեն կարողանում լիովին ոգտապործել
իրենց աշխատանքի արդյունքը: Ինչո՞ւ կապիտալիստները իշխում
են բանվորների վրա:

Վորովհետե կապիտալիստական հասարակության մեջ հողը,
գործարանները, գափոզները, յերկաթուղիները, մի խոսքով ար-
տադրության բոլոր միջոցները կապիտալիստների մասնավոր սե-
փականությունն են: Բանվորն «ազատ» է աշխատանքի միջոցնե-
րից, նա մերկ է ու ազգատ:

Բանվորներն ու կապիտալիստները յերկու տարբեր հասարակա-
կան դասակարգեր են. հենց նրա համար, վոր նրանք արտադրու-
թյան մեջ իրար նկատմամբ է աշխատանքի միջոցների նկատմամբ
տարբեր դրության մեջ են գտնվում: Բանվորությունը է բուրժու-
ազիան կապիտալիստական հասարակության հիմնական դասակար-
գերն են. բուրժուազիան, այսինքն կապիտալիստները, վորոնք տի-
րապետում են արտադրության միջոցներին, հակադիր չահեր ունեն
պրոլետարիատի՝ այսինքն վարձու բանվորների նկատմամբ:

Կապիտալիստական հասարակության մեջ բանվոր դասակարգն
ամբողջ հարստության սակզծոցն է հանդիսանում: Բայց այն հան-
գումանքը, վոր նա զրկված է արտադրության միջոցներից, նրան
բիակատար կախման մեջ է գնում կապիտալիստներից, վորոնք տի-
րապետում են այդ արտադրության միջոցներին: Բանվորության
ծանր դրությունն ամբողջապես հետևանք է այդ կախյալ վիճակի:

ԲԱՆՎՈՐ ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ՇԱՀԱԳՈՐԾՈՒՄԸ

Ամեն մարդ գոյության միջոցները կարիք է զգում: Գոյության անհրաժեշտ միջոցները մոչ մօքի ձրի շէն տրվում: Կապիտալ-տալիստական հասարակության մեջ գոյության միջոցները միայն զնեղ կարելի չէ: Բայց գոյության միջոցները զնեղու համար հարկաւոր է փոխարենը վորեն բան տալ, հարկաւոր է վորեն բան վաճառել: Բանվորը մոչինչ չունի վաճառելու, վորովհետեւ նա մոչ մի ապրանք չունի: Մնում է մի հնարավորություն. առաջարկել իր աշխատանքի ունակությունը, իր բանվորական ուժը: Յեւ իսկապէս, բանվորը չուկա չէ հանում իր այդ յուրահատուկ ապրանքը—բանվորական ուժը եւ վաճառում է կապիտալիստին: Վերջինս վորոշ գին է վճարում բանվորին նրա այդ ապրանքի համար: Բանվորական ուժի գինը աշխատավարձն է:

Այն փանտը, վոր բանվորական ուժը ապրանք է հանդիսանում, կազմում է կապիտալիստական հասարակության հիմնական բնորոշ գիծը:

Յերեսուն տարի սրանից առաջ մի թերթիկում Լենինն այսպէս է նկարագրում բանվորների դրությունը.

«Մենք չառ ենք աշխատում, մենք անշաղի հարստություններ ենք ստեղծում, մոսկի է գործվածք, զիտակեղէն ու թավիչ, յերկրի խորքերից յերկաթ ու ածուխ ենք հանում, կառուցում ենք մեքենաներ, կահավորում ենք նավեր ու պալատներ, անց ենք կացնում յերկաթուղիներ: Աշխարհի ամբողջ հարստությունը ստեղծված է մեր ձեռքերով, ձեռք է բերված մեր քրտինքով եւ արշուճով: Իսկ ի՞նչ հատուցում ենք ստանում մեր այդ առժանակիր աշխատանքի համար: Սրգարացիւրեն մենք պետք է ապրենք լավ բնակարաններում, պիտի ունենանք լավ հագուստ եւ համենայն դեպս առորշա հացի կարիքը չպիտի զգանք: Բայց մեզ բոլորիս լավ հայտնի չէ, վոր մեր աշխատավարձն այնքան չնչին է, վոր մենք հազիվ ենք կարողանում պահել մեր գոյությունը: Մեր տերերն իջեցնում են աշխատանքի գնահատումը, ստիպում են աշխատել արտաժամյա, անիրաւիացի կերպով տուգանում են, մի խոտորով մեզ ամեն կերպ ճնշում են, իսկ մեր կողմից դժգոհություն լինելու դեպքում՝ առանց այլեւայլության մտքում են մեր հաշիւը, հետացնում աշխատանքից»^{*)}:

Բանվորը աշխատաւարձ և ստանում, ուրեմն և գոյութիւնը պահպանելու հնարավորութիւն և ստանում այն ղեպքում, յերբ նա իր տիրոջ համար ստեղծում և հարստութիւն՝ կապիտալ: Իսկ կապիտալը հենց այն ուժն է, վորը ճնշում և շահագործում և նրան: Ուրեմն՝ դուրս և դալիս, վոր բանվորն ինքն և կուտ այն վսեկէ շղթաները, վորով նա կապկապւած և կապիտալին:

Բանվոր դասակարգը իր ստեղծած հարստութեան միայն մի փոքրիկ մասն է ստանում: Այդ հարստութեան մյուս խոշոր ու հարաճուն մասը լցվում է կապտալիստների դասակարգի գրգանք: Հենց սրա մեջ և կայանում պրոլետարիատի շահագործման էյութիւնը, հենց սրա վրա յե հենված կապիտալիստական հասարակութեան դոյութիւնը:

ՊՐՈԼԵՏԱՐԻԱՏԻ ՅԵՎ ԲՈՒՐժՈՒԱԶԻԱՅԻ ՇԱՅԵՐԻ ԱՆՆԱՇՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

Բանվորն աշխատում և վորքան հնարավոր և ձեռնառու պայմաններով վաճառել իր բանվորական ուժը: Վարքան կարն լինի բանվորական սրը և վորքան բարձր լինի աշխատաւարձը, այնքան լավ և բանվորի համար: Կապիտալիստն էլ ձգտում և վորքան հնարավոր և էժան գնի բանվորական ուժը: Ինչքան յերկար լինի բանվորական սրը և վորչափ ցած լինի աշխատաւարձը, այնքան ձեռնառու յե կապտալիստին և այնքան վատ և բանվորի համար: Յեթե այդ ճիշտ և մի առանձին բանվորի նկատմամբ, ապա ճիշտ և և սմբողջ բանվորական մասսային նկատմամբ:

Ամենքին էլ պարզ է, վոր պրոլետարատը, վորքան մեծ բաժին ստանա իր աշխատանքով ստեղծած հարստութիւնից, այնքան քիչ կրնա բուրժուազիային և ընդհակառակը: Բանվոր դասակարգի և կապիտալիստ դասակարգի շահերը ուղղակի հակադիր են իրար և վոչ մի դեպքում չի կարելի հաշտեցնել:

Կապիտալիզմի զարգացման պատմութիւնը ցույց և տալիս, վոր պրոլետարիատի և բուրժուազիայի գրութեան տարբերութիւնը քանի գնում, ալիւլի խորանում է, անդունդը մեծանում: Լենինը «Աղքատացումը կապիտալիստական հասարակութեան մեջ» հոգիւածում գրում և գերմանական բանվորութեան մասին. (անկասկած ուռս բանվորներէց շատ ալիւլի լավ գրութեան մեջ էր դանւում գերմանական պրոլետարիատը). «բուրժուական սոցիալ-բաղադրականների ալյալ-

ներով, զորոնք հենչում են պաշտոնական աղբյուրների վրա, Գերմանիայում վերջին 30 տարվա ընթացքում^{*)} բանվորներին աշխատավարձն աճել է միջին հաշվով 25 տոկոսով: Նույն այդ ժամանակամիջոցում կենսամթերքների արժեքը բարձրացել է առնվազն 40 տոկոսով:

Յեւ ուտելիքին և՛ հագուստեղենը ու վառելիքը, բընականների վարձը, թանկացել են: Բանվորը քացարձակութեն աղքատանում է, այսինքն՝ առաջվանից ավելի աղքատ է դառնում, ստիպված է ավելի վատ ապրել, ավելի վատ սնվել, քաղցած մնալ, տառապել ներքնատներում և տանիքների տակ . . .

Հարատուխյունը կապիտալիստական հասարակության մեջ աճում է անչեղելիականությամբ չափերով, իսկ բանվոր դասակարգը աղքատացում է գնում:

Սա միայն մի որինակ է, զոր ապացուցում է Մարքսի հաստատած որենքը: Մարքսն ասում էր, զոր «ժամանակակից արդյունաբերության զարգացումը կշեռքի թափը պիտի իջեցնի հոգուտ կապիտալիստների և ի վնաս բանվորներին»:

Կապիտալիստական զարգացումն այն ուղղությամբ չի ընթանում, զոր բարձրացնի միջին աշխատավարձը, այլ ընթանում է այն ուղղությամբ, զոր իջեցնի այդ աշխատավարձը, նվազեցնի միջին քաղցածության չափերը: Կապիտալիզմի զարգացումով բանվոր դասակարգի շահագործումը չի թուլանում, այլ ուժեղանում է, իսկ դրա հետ միասին խորանում են հակասությունները և սրվում է պրոլետարիատի ու բուրժուազիայի պայքարը:

Կապիտալիստական հասարակության մեջ պետական իշխանությունը կարող է արդյոք անտարբեր մնալ դեպի այս պայքարը: Իսկ յեթե պետական իշխանությունը չի կարող անտարբեր մնալ դեպի այս պայքարը, ապա ո՞ւմ կողմը պիտի պահի նա:

ԿԱՊԻՏԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ՎՈՐՊԵՍ ԲՈՒՐԺՈՒԱԶԻԱՅԻ ԴԱՍԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՏԻՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՄԻ ԶԵՆԲ

Առաջին հայացքից այնպես է թվում, թե պետական ապարատը համատար չափով ծառայում է կապիտալիստական հասարակության բոլոր դասակարգերին շահերին: Սակայն, հենց զոր պրոլետարիատի շահերը անմիջական բաղիման մեջ են մտնում բուրժուազիայի շահերի հետ, անմիջապես պարզվում է բուրժուական

*) Գրված է 1912 թվին

պետութեան պատկարգային բնույթը: Բուրժուական պետութեանը միշտ եւ պաշտպան եւ բուրժուայիային, հակառակ պոռնտարեանին:

Հիշում եք, թե ինչպէս ցարական կառավարութեանը 1912 թվին Լենայում հարյուրավոր բանվորներ զնդակահարեց, յերբ բանվորները համարձակվել էին միմիայն պաշտպանել փոսկի արդյունաբերողների անխիղճ չահագործումից:

Ձեզնից շատերը կհիշեն 1905 թվի հունվարի 9-ի արյունոտ կիրակին, յերբ Պիտերի բանվորները խաղաղությամբ զնացին թագավորի մօտ խնդրելու, վոր սպառել իրենց կապիտալիստների ճնշումներից: Թագավորը հրաժարվեց նույնիսկ լսել նրանց: Ի պատասխան բանվորների գանդապաններին եւ խնդիրքներին, նա հրամայեց զնդակահարել բանվորներին: Հետեանք լեզտով հարյուրավոր սպանվածներ ու վիրավորներ:

Այդպիսի «զեպքեր» շատ ամէլի կարելի չե բերել արտասահմանյան բանվորների կշանքից: Այս ամենը ցույց են տալիս, վոր սպառնապարգային պետութեան աշխարհում վոչ մի տեղ ե յերբեք չի յեղել ու չի եւ կարող լինել: Կապիտալիզմի որով պետական իշխանութեանը միշտ եւ կանգնած ե յեղել ունի որ պատակարար կողմը:

«Ժամանակակից պետական իշխանութեանը վոչ այլ ինչ ե, յեթե վոչ մի կոմիտե, բուրժուակիայի հաւարակական գործերի վարիչ»—այսպէս ե գրել Մարքսը «Կոմունիստական Մանիֆեստում»:

Լեւինը հազար անգամ կրկնել ե, վոր «մաքուր» գեմոկրատիայի մասին յեղած խոսքերը կեղծ են, վոր գերդասակարգային գեմոկրատիա չի լինում: «Հին պետութեանը,—գրում ե նա— թեկուզ հենց բուրժուական հանրապետութեաններից ամենալաւն ու ամենադեմոկրատականը, յերբեք չի յեղել ե չեւ եւ կարող այլ բան լինել, քան բուրժուայիայի դիկտատուրան, այսինքն նրանց դիկտատուրան, վորոց ձեռքումն ե գանձում—արտագրութեան միջոցները, հողը, յերկաթուղիները, մի խոսքով բոլոր նյութական միջոցները, աշխատանքի բոլոր գործիքները»:

Պետական ձեւերը գանապան են: Բայց լինի դա ինքնակալ միապետութեանը, ինչպէս Ռուսաստանումն եր մինչեւ 1905 թվի հեղափոխութեանը, սահմանադրական—միապետութեան, ինչպէս այժմ անգլիայումն ե կամ հանրապետութեան—(Հ. Ամերիկայի

Միացյալ Նահանգներումն է, Գերմանիայում, Ֆրանսիայում և այլն) միևնույն է, բանի դեռ արտադրութեան միջոցները մնում են բուրժուազիայի սեփականութեան, պետական իշխանութեանը միշտ էլ հանդիսանում է նրա գոտակարգային տիրապետութեան գերքը :

ԱՐԶՄԻՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՎՈՐՊԵՍ ԲԱՆՎՈՐ ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ՄԱՍՍԱՅԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՅԵՎ ՆՐԱՆՅ ԴԵՐԸ ՊՐՈԼԵՏԱՐԻԱՏԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻ ՄԵՋ

Իր գոյութեան հենց առաջին որից բանվոր գոտակարգը պայքար է մղում բուրժուազիայի դեմ : Բանվորութեանը այդ կռիվին զրգում է ամենից առաջ նրա աշխատավարձն անկումից ապահովելու ձգտումը : Այդ պայքարում պրոլետարիատը ոգնականներ չունի, նա մոշ մոք չունի, վորի վրա կարելի լիներ հենվել, նա պաշտպաններ չունի : Յեւ Մարքսը և Լենինն ասել են, վոր իր գրութեանը բարեկամելու համար մղվող պայքարում պրոլետարիատը կարող է հույս զնել միայն ինքն իր վրա, միայն իր գոտակարգի ուժերի վրա : Բանվորներն իրենք էլ շատ շուտով փորձով համոզվեցին այս հասարակ ճամարտութեան մեջ :

Սկզբում բանվորները պայքարում էին իրենց տերերի դեմ ցրված ույթերով, գատ—գատ : Այս պայքարի մեջ հաղթողը կապիտալիստն էր լինում, վորովհետեւ նա անհամեմատ ուժեղ էր չկազմակերպված բանվորից : Աստիճանաբար բանվորներն սկսում են հատկանալ, վոր իրենց պայքարը հաջող կլինի միայն այն դեպքում, յերբ իրենք վտարի կանդենն համերաշխութեամբ, —գործեն՝ «բոլորը մեկի համար և մեկը բոլորի» : Առանձին գործարանի բանվորները կոլլեկտիվորեն դուրս են գալիս այդ գործարանի տիրոջ դեմ, իսկ հետո մի ամբողջ շրջանի բանվորութեանը դուրս և գալիս արվյալ շրջանի բոլոր կապիտալիստների դեմ :

Այն ուժը, վոր ունի կապիտալիստը, արտադրութեան միջոցների տերը, դրդում է բանվորներին համախմբվել. նրանք սկսում են ոտնդժել ու ամրապնդել իրենց գոտակարգային կազմակերպութունները և վորքան կապիտալիստներն ավելի յեն համախմբվում բանվորներին ճնշելու համար, այնքան ավելի յե աճում բանվորների ձգտումը՝ ամրապնդել իրենց գոտակարգային կազմակերպութունները : Յեւ այսպիսով, բանվորութեան տնտեսական շահերի պաշտպանութեան հողի վրա սկիզբ են առնում արհեստակցական

միությունները : Լենինն ասում է , թե «կապիտալիզմի զարգացման սկզբի շրջանում արհմիությունները բանվոր դասակարգի համար հակաշական հատաճաղիմություն էյին , վորպես մի անցում բանվորների ցրվածությունից ու անուղնականությունից , գեպի դասակարգային միավորման սկզբնավորությունը» :

Պրոլետարիատի դասակարգային հիմնական կազմակերպությունները , վոր անխուսափելիորեն սկիզբ են առնում նրա զարգացման վորոշ աստիճանի վրա , հանդիսանում են քաղաքական կուսակցությունը և արհեստակցական միությունները :

Կոմունիստական կուսակցությունը պրոլետարիատի դասակարգային կազմակերպության ամենարարձր ձևն է : Կոմկուսի մեջ է մտնում բանվոր դասակարգի ամենալավ , ամենաառաջավոր , ամենադիտակից մասը : Կոմունիստական կուսակցության գլխավոր խնդիրն է—ղեկավարել պրոլետարիատի քաղաքական դասակարգային պայքարը : Կուսակցությունը ղեկավարում է բանվոր դասակարգի մյուս բոլոր կազմակերպություններին :

Արհեստակցական միություններն անխուսափելիորեն սկիզբ են առնում վորպես պրոլետարիատի տնտեսական շահերի համար մղվող պայքարի հետևանք :

Բոլորը գիտեն , թե կապիտալիզմի պայմաններում ինչ են առնում արհեստակցական միությունները : Նրանք պայքար են մղում բարձրացնելու համար զոյություն ունեցող աշխատավարձը և ամբողջ ուժով ընդդիմանում են աշխատավարձի իջեցմանը : Արհմիությունները պայքարում են բանվորական ուր կարճացնելու համար : Արհմիությունները պաշտպանում են բանվորին , պահանջելով նրա համար աշխատանքի համար պատասխան պայմաններ : Նրանք գեմ են դուրս գալիս տուգանքներին , վոր զցում է կապիտալիստը բանվորի վրա , զանազան «արարքների» համար : Արհեստակցական միությունները պայքար են մղում այն բոլոր ճնշումների դեմ , վոր գործադրում են կապիտալիստները բանվորների նկատմամբ : Արհեստակցական միությունները պայքարում են այն բոլորի ամենամոտ և աուրյա շահերի համար , ովքեր վաճառում են իրենց բանվորական ուժը :

Արհեստակցական միությունների նպատակներն ու խնդիրները պարզ են ամեն մի բանվորի համար : Յուրաքանչյուր բանվոր ու ծառայող կարող է մտնել արհեստակցական միության մեջ : Դրա համար չի պահանջվում ընդունել այս կամ այն կուսակցության ծրա-

դիրը: Դրա համար անհրաժեշտ է միայն, Վոր միության մեջ ժամողը ընդունի միութենական կանոնադրությունը, յենթարկվի միութենական զիջողականության, առանց վորի կազմակերպված պայքար չի կարող լինել:

Դրա համար ել արհեստակցական միությունները դառնում են վարձու աշխատավորների լայն, մասնայակական կազմակերպություններ:

ԲՈՒՐԺՈՒԱԶԻԱՅԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՐԶՄԻՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՆԿԱՏԱՄԲ

Ինքնին հասկանալի չէ, Վոր կապիտալիստներն ել իրենց «միջոցներն» են ձեռք առնում արհեստակցական միությունների դեմ: Ամենից առաջ նրանք ձգտում են ճեղքել բանվորության դասակարգային շարժումը: Այդ նպատակով նրանք կաշառում են բանվոր դասակարգի ավելի վորակյալ մասին, նրա վերնախավին: Դրանով նրանք աշխատում են ալլազանություն մտցնել բանվորների միջև և խախտել արհմիութենական պայքարի միասնականությունը:

Սակայն բուրժուազիան արհեստակցական միությունների դեմ պայքարելու սովելի ուժեղ միջոցներ ունի իր ձեռքին: Բուրժուազիան աշխատում է թուլացնել միությունների ազդեցությունը նրանով, Վոր յերբեմն հրաժարվում է բանակցել նրանց հետ—վորպես բանվորների ներկայացուցիչներ: Բուրժուազիան համախմբում է ձեռնարկատիրական միությունների մեջ, և վորոշում են—աշխատանքի չընդունել և հեռացնել իրենց ձեռնարկություններից միությունների անդամներին: Միության կազմակերպված գործադուլի դեմ բուրժուազիան հաճախ հարձակման և դիմում և հայտարարում է լուկաուտ, (վորոշ ժամանակով փակում են իրենց ձեռնարկությունները, և բոլոր բանվորներին արձակում):

Իսկ յերբ արհեստակցական միությունները դուրս են գալիս միասնական ճակատով, այն ժամանակ բուրժուազիան նրանց դեմ և դուրս բերում իր բոլոր միջոցները՝ մամուլը, իր միություններն ու կուսակցությունները, և վերջապես, ամենահզոր կազմակերպությունը—իր պետությունը: Բուրժուական պետությունը որենքի միջոցով սահմանափակում է միությունների գործունեյությունը, քարոզ ու փշուր է անում միությունները, իսկ ակտիվ աշխատակիցներին ու արհեստակցական շարժման առաջնորդներին բանտերն և ձեռնում, աքսոր և ուղարկում:

ՄԻՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԴԵՐԸ ՊՐՈԼԵՏԱՐԻԱՏԻ ԴԱՍԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ԻՆՔՆԱԳԻՏԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ

Այսպիսով, բանի գնում, արհեստակցական միությունները դուրս են գալիս բուրժուազիայի և նրա պետությունից դեմ և ազատություն են պահանջում իրենց գործունեությունից համար։ Տնտեսական պայքարը փոխվում և քաղաքական պայքարի, փոքի մեջ դասակարգերի պայքարը վեր և անցում բուրժուազիայի տիրապետությունը տապալելու պայքարի։

Արինակ, միություններն առաջադրում են դուրս տնտեսական պահանջ—ուժեղացում բանվորական ուր։ Բոլոր կապիտալիստներն ընդվամում են այդ պահանջին, բոլոր բանվորները պաշտպանում են այդ։ Դեմ առ դեմ կանգնած են յերկու թշնամի դասակարգեր։ Մտախոսում և դատակարարություն պայքարը։ Իսկ ամեն մի դասակարգային պայքար քաղաքական պայքար և—սովորեցրել և մեղ ԼՄարքար։

Տնտեսական պայքարը անխուսափելիորեն քաղաքականի վերածվելու ամենացայտուն տեսակը հանդիսանում և անցյալ տարվա անդլիական լեոնադործների և Անգլիայի պրոլետարիատի ընդհանուր գործադուլը։ Այդ տնտեսական գործադուլը, հակառակ նրա ուժգործիստ գեկավարների խնամքի, հակառակ քաղաքական գեպերի վերածվելը։

Այս բոլոր օրինակները ցույց են տալիս, վոր կյանքում, գործնականի մեջ քաղաքականությունն ու եկոնոմիկան իրարից անկախ բաներ չեն։ Ընդհակառակը, դրանք յերկուսն էլ սերտորեն կապված, հյուսված են իրար հետ և վորոշակի սահման գնել նրանց միջև—հնարավոր չէ։ Դրա համար էլ բանվոր դասակարգի տնտեսական պայքարը չի կարող անջատված լինել նրա քաղաքական պայքարից։ Պրոլետարիատի տնտեսական նվաճումները միայն այն ժամանակ կայուն կլինեն, յեթե նա կարողանա ամրապնդել այն՝ քաղաքական նվաճումներով։ Դրա համար էլ կապիտալիստական հասարակության մեջ արհեստակցական միությունների գերը լույս տնտեսական պայքարով չի սպառվում։ Կոմունիստական կուսակցությունը գեկավարութամը նրանք նաե քաղաքական պայքար են մղում։

Այսպիսով, իր տնտեսական կարիքների համար պայքար մղելու ընթացքում պրոլետարիատն այն գիտակցությունն և գալիս, վոր անհրաժեշտ է նաե քաղաքական պայքար մղել։ Արհեստակցական միությունները այն լայն մասսայական կազմակերպություններն

են, վորոնց մեջ, կոմունիստական կուսակցութեան ղեկավարութեամբ, կոլիւմբ և պրոլետարիատի դասակարգային ինքնապիտակցութիւնը :

Ահա թե ինչու կապիտալիստական հասարակութեան մեջ արհեստակցական շարժման վերջնական նպատակն և հանդիսանում առանցիկ թուրքական կազմակերպութեան, նրա պետութեան լուծումը ուրեմն և կապիտալիստական կարգերի վճռահայումը :

Լենինը մասնանշում էր, վոր «աշխարհում և մոլորակի վրա պրոլետարիատի զարգացումը չի բնթացել և չի բնթանա ալլ կերպ, քան արհմիութիւնների միջոցով, նրանց և բանվոր դասակարգի կուսակցութեան փոխադարձ գործակցութեան միջոցով» : Արհեստակցական շարժմանը մասնակցում են հարյուր հազարավոր ու միլիոնավոր պրոլետարներ, կուսակցութիւնը՝ հեղափոխական ուղղութիւն և տալիս արհեստակցական շարժմանը^{*)} :

ՄԻՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԴԵՐԸ ՎՈՐՊԵՍ ՍՈՑԻԱԼԻԶՄԻ ՀԱՄԱՐ ՄՂՎՈՂ ՊԱՅՔԱՐԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐ

«Բանվորները չպիտի մոռանան, — ասել և Մարքսը, — վոր իրենց գրութիւնը բարեկամելու համար մղվող պայքարում, նրանք պայքարում են հետեանքների դեմ և վոչ թե ալլ հետեանքների պատճառների դեմ, վոր նրանք միայն դանդաղեցնում են հոսանքի շարժումը և վոչ թե փոխում են նրա իսկական ուղղութիւնը... Իրենց գրութիւնն արմատապես փոխելու համար նրանք իրենց գրողի վրա հետեյալ հեղափոխական նշանաբանը պիտի գրեն. «Վարձու աշխատանքի վերացում» : Պրոլետարիատն իր հարվածներն ուղղելու յե կապիտալիստական կարգերի իսկական հիմքերի կործանմանը» :

Տապալել թուրքական պետութիւնը, խլել արտադրութեան միջոցները կապիտալիստների խմբակի ձեռքից, դարձնել այն հասարակական սեփականութիւն—այս և պրոլետարիատի անելիքն ու պատմական կոչումը :

Ինչպես անխուսափելիորեն սկիզբ և առնում բանվոր դասակարգի անտեսական պայքարը, այնպես էլ անխուսափելիորեն զարգանում և նրա պայքարը թուրքական պայքարի դեմ, կոլով, պրոլետարիատի գիկատաուրայի միջոցով սոցիալիզմին հասնելու համար : Դա

^{*)} Կուսակցութեան և միութիւնների փոխհարաբերութիւնների մասին ակնի մանրամասն խոսվում է XIV գլխում :

անխուսափելիորեն բղխում և պրոլետարիատի զբաղթյունից, վորպես ճնշված ու շահագործվող դասակարգի: Արհեստակցական միությունները կուսակցության ղեկավարությամբ հսկայական դեր են խաղում այդ պայքարի մեջ: Արհամիությունները պրոլետարիատի լայն մասսաների համար, սոցիալիզմի համար մղվող պայքարի դպրոց են հանդիսանում:

Տեսնենք, թե ինչպես և զարգացել դասակարգային պայքարի Ռուսաստանում և՛ ինչ դեր են խաղացել նրա մեջ կուսակցությունն ու միությունները:

2. ԴԱՍԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՊԱՅՔԱՐԸ ՅԵՎ ՄԻՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆՈՒՄ

ԿԱՊԻՏԱԼԻԶՄԻ ՅԵՎ ԲԱՆՎՈՐ ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆՈՒՄ

Կապիտալիստական արդյունաբերության ստղմերը, — առաջին գործարաններն ու գավոռները — մեղ մոտ սկսել են սկիզբ առնել դեռ շատ վաղուց: Սակայն ճորտատիրական կարգն այն արդելակն էր, վորը զանդաղեցնում էր արդյունաբերական կապիտալիզմի զարգացումն Ռուսաստանում: Յեւ 1861 թվին միայն, ճորտատիրական կարգերի անկումից հետո, Ռուսաստանը կապիտալիստական զարգացման լայն ուղին է մտնում:

Այդ ժամանակից սկսած՝ կապիտալիստական արդյունաբերությունն անընդհատ աճում և, սկզբում դանդաղ, հետո ավելի արագ ու արագ: 90-ական թվականներին ռուսական կապիտալիստական արդյունաբերությունը իր ծավալումով ու կայունությամբ չտեսնված չափերի չէ հասնում:

«Կապիտալիզմի զարգացման հարցում դժվար թե ամենակարևոր նշանակությունը չունենա վարձու աշխատանքի տարածման աստիճանը: Կապիտալիզմը — դա ապրանքային արտադրության զարգացման այն փուլն է, յերբ բանվորական ուժը ևս ապրանք է դառնում: Կապիտալիզմի հիմնական ձգտումն այն է, վոր ժողովրդական տնտեսության բոլոր բանվորական ուժերը արտադրության մեջ գործադրվեն միմիայն ձեռնարկատերերի կողմից առ ու ծախսի յենթարկվելուց հետո» (Լենին):

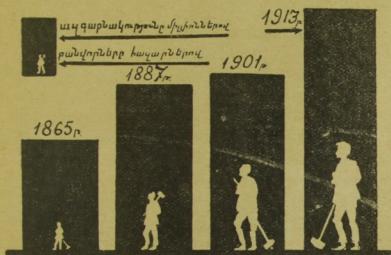
Վարձու աշխատանքի տարածման աստիճանի ընդհանրացում կատարելով, Լենինը գտնում էր, վոր 90 ական քվերի սկզբին Ռուսաստանում վարձու քանվորներ կային մոտ տասը միլիոն հոգի

(հաշված նաև գյուղատնտեսական բանվորներին, մանր կապիտալիստական արդյունաբերություն բանվորներին, սևագործ բանվորներին և այլն) :

Թե ինչպես եր աճում կապիտալիստական արդյունաբերությունը, յերևում է հետևյալ թվերից . 1866 թվին 16-ից ավելի բանվորներ ունեցող արդյունաբերական հիմնարկներ Յեվրոպական Ռուսաստանում հաշվում էին մոտ $2\frac{1}{2}$ —3 հազար, իսկ 1903 թվին՝ արդեն մոտ 9 հազար : Յերեսուն տարուց քիչ պակաս ժամանակամիջոցում գործարանների թիվը ավելացել էր տասնպոյն յերեք անգամ :

Բարենորոգումից անմիջապես առաջ խոշոր արդյունաբերություն մեջ զբաղված բանվորներին թիվը հասնում էր մոտ կես միլիոն մարդու : Այնուհետև տեսնում ենք անընդհատ աճում : Ամբողջ կայսրության մեջ կապիտալիստական խոշոր արդյունաբերություն մեջ զբաղված բան- 1890 թ. 1.432 հազ. իսկ 1900—03 թվ. արդեն 2,792 հազ.*) : Բարենորոգումից (ռեֆորմ) ընդամենը 30 տարի հետո արտադրական բանվորների թիվը ավելացել էր $5\frac{1}{2}$ անգամ : Նույն այդ ժամանակամիջոցում, շնորհիվ մեքենայական ուժի ավելի ու ավելի գործադրման, արդյունաբերության արտադրանքը չափ ավելի մեծ չափով էր ավելացել :

ԲԱՆՎՈՐ ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ԱՓՈԽՄԸ

*) Բոլոր թվերը վերցրած են Լենինի III հատորից . կապիտալիզմի զար- ապուսն Ռուսաստանում :

կապիտալիզմի զարգացման հետ միասին աճում ու զարգանում է նաև պրոլետարիատը և նրա գաղափարագային հեղափոխական պայքարը :

Առաջին խոշոր գործադուլը, վոր բանվորական ինքնուրույն շարժման սկիզբ հանդեսացավ, բռնկվեց Նեպոլյի մանածագործաբանում, 1870 թվին : Այդ ժամանակից արդեն սկսվում է ուսու բանվորների գործադուլային պայքարը կապիտալի դեմ :

Սկզբում այդ գործադուլները գլխավորապես պաշտպանողական բնույթ էլին կրում . նրանք ծագում էլին տարրերայնորեն, վորպես բողոք, ուղղված դաժան շահագործման դեմ և մեծ մասամբ անցնում էլին առանց վորեւ գեկավարության : Բայց 70 ական թվերի վերջերին բանվորների գործադուլներն ավելի կազմակերպված են դառնում : Իր ուժով, տոկունությամբ և գիտակցականությամբ առանձնապես աչքի ընկավ Սալվա Մարտոպի մանուֆակտուրայում բռնկած նշանավոր գործադուլը, 1885 թվին, վոր անցավ Վոլկով ու Միտենկո բանվորների գեկավարության տակ :

Բանվորների կազմակերպված պայքարի զարկացման մեջ խոշոր նշանակություն ունեցավ 90 ական թվերի կեսերին Լենինի ստեղծած «Բանվոր գաղափարի ազատություն համար պայքարող միությունը» : Այդ ժամանակ, —ասում է Լենինը, —Ռուսաստանում բանվորական տարրերային շարժումն սկսում է ձուլվել սոցիալիստական շարժման հետ :

ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՅԵՎ ՄԻՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԶԵՎԱԿԵՐՊՈՒՄԸ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆՈՒՄ

Դեռ 70 ական թվերի կեսերից բանվորների մեջ սկսում են սկիզբ առնել անդեպ ու հեղափոխական խմբակներ : Սկզբում գեուես նրանք յիտվին ձևակերպված կազմակերպություններ չէին : Հասկանալի չէ, վոր փոստիկանական ճնշումների պայմաններում այդ խմբակները չէլին կարող չառթել քիչ լայն կազմակերպություններ գառնալ : Նույնիսկ իրենց՝ ամենախիստ զաղանի գործունեյությամբ էլ նրանք չէլին կարողանում ապահովել իրենց պահնորդական բաժնի (охранка-ի) հարձակումներից : Մակայն պահնորդական բաժինը քայքայում էր մի խմբակը, նրա տեղ սկիզբ էլին առնում մի շարք ուրիշները : Յեւ քանի դնում, այդ անդեպ խմբակները ավելի հեղափոխական սոցիալ-գեմսկրատական դունավորում էլին ստանում :

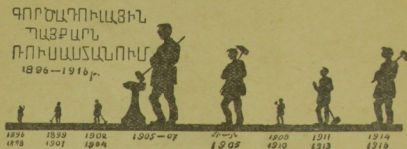
Այդ խմբակները ծաղուժը ցույց էր տալիս, մեր բանվոր դասակարգի հրամայական պահանջն է իր սեփական կազմակերպություններն ունենալ: 90 տկան թվականների վերջերին բոլոր խոշոր բանվորական կենտրոններում զոյաթյուն ունեյին ալգալիսի սոցիալ-դեմոկրատական խմբակներ: 1898 թվին դաժմարվում է Ռուսաստանի Սոցիալ-Դեմոկրատական Բանվորական Կուսակցությունը՝ համադրվելով: Իսկ 1903 թվին—յերկրորդ համադրվելով՝ վերջնականապես կազմվում է կազմակերպչորեն ձևակերպվում է Ռ. Ս. Դ. Բ. Կ.:

Մեր կուսակցությունը հեղափոխական բանվորական շարժման գաղափարն է: Նա խելոյն իր ձեռքն է ստնում բանվոր դասակարգի ամբողջ պայքարի ղեկավարությունը: Նրա ղեկավարությունը ուսույրդեալաբար կազմակերպված անասական պայքարի բովից անցնում է քաղաքական պայքարի:

Բանվորական հեղափոխական շարժման է դասակարգային պայքարի հիմունքի վրա, հետադաշում զարգանում են արհեստակցական միությունները: 90 տկան թվականներից ծաղում են բանվորների արհեստակցական կազմակերպությունների ատալին սկզբնափուլությունները (անդեղալ գործադուլային զրամարկղները, արհեստակցական միությունները, փոխողություն լեղալ բնկերությունները): Վաստիկանական ձնչումը յերկար ժամանակ թույլ էի տալիս, մեր կազմակերպությունների ալգ ձեվերը զարգանան է մասսայական շարժում դառնան է 1905 թվի հեղափոխական պայժաններում միայն արհեստակցական միություններն աճում ու լայն մասսայական կազմակերպություններ են դառնում: 1905 թվի աշնանը միությունների զարգացումը լայն չափեր է բնդունում է նույն տարվա վերջին արդեն նրանք բնդգրկում էյին մոա 100 հազար բանվորներ: Միություններն սակզծելու գործին անմիջական մասնակցություն է ունեցել մեր կուսակցությունը: Արհմիությունները զարգանում էյին կուսակցության ղեկավարությունը: Յեվ հենց զրա համար էլ մեր միությունները միշտ աչքի յեն բնկել իրենց հեղափոխականությունը: Հանդիսանալով բանվոր դասակարգի մասսայական կազմակերպություններ, միությունները, կուսակցության ղեկավարությունը, իրենց գործունեյությունն ամեն մի քայլը կապում էյին պրոլետարիատի հեղափոխական-դասակարգային բնդհանուր խնդիրներին հետ:

ՄԻՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ ՈՒ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՌԱՋԻՆ ՇԵՂԱՓՈՒՈՒԹՅԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ

1905—1907 թվերի հեղափոխական յեռամյակը առանձնապես աչքի չէ ընկնում գործադուլային պայքարի զարգացմամբ: Այդ ժամանակ Ռուսաստանում գործադուլային շարժումն այնպիսի չափերի չէ հասնում, վերադառնալիս մինչև այդ ժամանակ յերբեր չէր յեղել առաջավոր կապիտալիստական յերկրներում: Այսպես՝ 1895—1904 թվերի տասնամյակի ընթացքում գործադուլներին մասնակցել են 43,000 մարդ, իսկ 1905 թվին միայն 2,863,000 գործադուլավորներ են յեղել: Այնուհետև գործադուլային ալիքն սկսում է իջնել. 1906 թիվը տալիս է 1,108 հազար գործադուլավոր, 1907 թիվը—740 հազար, 1908 թվին արդեն 176 հազար գործադուլավոր:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԱՅԻՆ ՇԱՐՃՄԱՆԸ ՄԱՍՆԱԿՑՈՂՆԵՐԻ ԹԻՎԸ

Հաշված նաև քաղաքակ. գործա-

դուլին մասնակցողները	1905—07 թ.	3.033.417	կամ 64,8 ⁹ / ₁₀
»	»	1905 թ.	1.842.662 » 64,4 »
»	»	1908—10 թ.	104.234 » 36,3 »
»	»	1911—13 »	1.060.635 » 61,8 »
»	»	1914—16 »	1.525.352 » 54,9 »

Յեթն առաջներում գործադուլավորների խոչորադուլին մասը լինում էյին վատ վարձատրվող տեքստիլ արդյունաբերության բանվորները, ապա 1905 թվին, ամենից ակտիվ դուրս են գալիս մետաղագործները: «Մետաղագործների և ջուլհակների հարաբերությունը ընտրու է, վերադես առաջավոր շերտի փոխհարաբերությունը դեպի մասսան» (Լենին): Պայքարի ասպարեզն է դուրս գալիս բանվոր դասակարգի առաջավոր և ակտիվ ուժեղ ջոկատը:

Սերտ կապ անտեսական և քաղաքական պայքարի միջև — այս և այդ շրջանի գործադուլային շարժման բնորոշ գիծը :

Այսպես, մասնակցում ելին (հազարներով)

1905 թ. 1906 թ. 1907 թ.

Տնտեսական գործադուլներին 1.439 456 200

Քաղաքական » 1.424 650 540

«Շարժման անկման շրջանում (1906—1907 թ.թ.) անտեսական գործադուլալուրների թիվն արագորեն իջնում է, քան քաղաքական գործադուլներինը. դա, հիշեցնում է մեզ ծանոթ յերեվույթը — առաջալուր տարրերն մեծ յեռանդով աշխատում են կանդնեցնել նահանջը և հարձակում դարձնել այն» (Լենին) :

Կապիտալի և միապետության դեմ բանլուր դասակարգի կողմից մղվող ամենատուր պայքարի պայմաններում ծնունդ և առնում ու զարգանում արհեստակցական միությունների ամենալուրն գործունեյությունը : Հասկանալի յե, վուր նման պայմաններում նրանք չեյին կարող գրադվել ծրագրային կազմակերպչական շինարարությամը : Այնուամենայնիվ, անհրաժեշտ է նկատել, վուր արդեն հինգ թվի աշնանը վուրոշ միությունների կենտրոնացումն է տեղի ունենում : Նույն այդ ժամանակ ստեղծվում են տեղական միջմիութենական միալուրումներ — արհմիությունների կենտրոնական բյուրոներ : Այդ միջմիութենական մարմինները գեկալար դեր չեյին խաղում, բայց նրանց կազմակերպումը ցույց է տալիս, վուր միությունների համքարական կառուցվածքի մեջ բեկումն էր սկսվել : Առանձին միությունների կառուցվածքն ու պայքարը կապվում է բանլուր դասակարգի ընդհանուր պայքարի ու խնդիրների հետ :

Իրենց սկզբնալուրման հենց առաջին ուրերից միությունները ձգտում են ստեղծել արհշարժման համառուսական մի կենտրոն : Արհեստակցական միությունների առաջին կոնֆերենցիան (1905 թ. 24 սեպտ. — 7 հոկտ.) վուրոչեց համագումար հրալիրել և իր վրա վերցրեց նրա նախապատրաստությունը :

Սակայն չհաջողվեց համագումար հրալիրել : Նույնը չհաջողվեց անել յերկրորդ կոնֆերենցիային (1906 թ. փետրվարին), վուրը համագումար հրալիրելու համար կազմակերպչական հանձնաժողով էր բնարել :

Այդ կոնֆերենցիայի գլխավոր հարցն էր՝ վերաբերմունքը գեղեցիկ 1906 թվի մարտի Ա-ի որենքը: Այդ որենքի նախագիծն արդեն հայտնի չէր: Որենքը նպատակ ուներ սահմանափակել միությունների գործունեությունը և արհաւիրժումը գնել տներով հեղափոխական տակ: Իսկ դա նշանակում էր միություններից արժատախիլ անել նրանց հեղափոխական գողին և զրկել դասակարգային պայքարի գելու հնարավորությունից:

Բայլչեփիկները միություններին առաջարկում էին բանի տեղ չգնել այդ որենքը և առաջիկա պես շարունակել իրենց հեղափոխական գործունեությունը: Իսկ մենչեփիկները, զանազան էին, վոր միությունները պիտի լեզալ գոյություն ունենան, ուստի առաջարկում էին որինական ձեւով հաշվառման յենթարկել: Կոնֆերենցիան բայլչեփիկների տեսակետի վրա կանգնեց և վճռականապես գեմ արտահայտվեց այդ որենքին: Միությունները հասկացել էին մարտի Ա-ի որենքի դասակարգային բնույթը և ցարական կառավարության թակարդի մեջ չընկան: Կոնֆերենցիան վորոչեց, վոր հետագայում միությունները պիտի բացաշկարա գոյություն ունենան և գրա միանգամայն անհարկնության գեպում պիտի սգաողործեն որենքը իրենց ոգաին:

«Փոթորիկ և ճնշումներ» չըջանում ծնունդ առած միությունները, վոր գեկավարվում էին մեր կուսակցության կողմից, ամբողջապես կանգնեցին դասակարգային հեղափոխական ճանապարհի վրա: Այնուհետե ինչքան ամբապնդվում են, այնքան նրանք գործադուլային շարժման գլուխ են կանգնում: Կարելի չէ տակ, վոր 1906 թվին նրանք վերջնականապես տերապետում էին գործադուլային շարժումներին: Կուսակցության գեկավարությամբ արհեստակցական միությունները կազմակերպված պրոլետարական բանակը վոչ միայն գեպի տնտեսական պահանջների համար մղվող կռիւն են տանում, այլև գեպի ուղղակի հարձակում են տանում միապետական-կապիտալիստական կարգերի գեմ: Իրենց տնտեսական ու քաղաքական ագիտացիայով միությունները զարգացնում են բանվորների դասակարգային գիտակցությունը: Նրանք բանվորական մասնաններին քաշում են մարտական դասակարգային կազմակերպությունների մեջ, վորտեղ զարգանում և պրոլետարիատի կազմակերպչական վորձը, կարգապահությունը և ինքնագործունեությունը:

Այս ամենը հիմք է տալիս ասելու, թոր առաջին հեղափոխութեան շրջանում արհեստակցական միութիւնները բանվորական լայն մասսաների համար ծառայում էին վերակա սոցիալիզմի համար մզվող պայքարի ամենահրաշալի գպրոցներ:

ՄԻՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԴԵՐԸ ՌԵԱԿՑԻԱՅԻ ՅԵՎ ՆԱԽԱՊԱՏԵՐԱԶՄՅԱՆ ՎԵՐԵԼՔԻ ՇՐՋԱՆՈՒՄ

Հեղափոխութեան պարտութիւնից հետո բանվոր դասակարգի համար սե որեր սկսվեցին: Նրա հեղափոխական կազմակերպութիւններն ավերված էին: Բանտն ու աքսորը հարյուրամոր ու հազարամոր լավադուռն մարտիկներ էին խլում նրա շարքերից: Համարյա բոլոր արհմիութիւնները փակվել էին: Իսկ մի կերպ գոյութիւն քարշ տվող միութիւնները սեղմում էին իրենց աշխատանքների շրջանակները, հող տանելով միայն այն մասին, թոր պետքի պահեն իրենց կազմակերպութիւնը: Կուսակցութիւնը ընդհատակյա աշխատանք էր տանում:

Վոստրիկանական լծի և արդյունաբերական կրիզիսի ազդեցութեան տակ (1907—1911), թորը ծանր կերպով բնկել էր բանվոր դասակարգի մեջքին, բանվորական շարժումն անկման շրջան է ապրում:

Բուրժուազիան, անցնելով հաղթանակող ցարիզմի կողմը, նրա հովանավորութեամբ հարձակում է սկսում բանվոր դասակարգի վրա: Մասսայական դործադրկութեան պայմաններում, զուրկ իրենց կազմակերպութիւններից ու ղեկավարներից՝ բանվոր դասակարգը մեկը մյուսի հետեւից կորցնում է իր այն գիրքերը, թոր զբաղել էր բուրժուազիայից հեղափոխութեան ժամանակ:

Հենց այդ ժամանակ է, թոր բալչևիկներին ու մենչևիկներին միջև վեճ է տեղի ունենում, թե հեղափոխութիւնը ջախջախված է վերջնականապէս, թե նա նորից պիտի բարձրանա: Մենչևիկներն այնպես էին համարում, թե բուրժուական հեղափոխութեան խնդիրները լուծված են, իսկ բանվորական հեղափոխական շարժումը ջախջախված է: Դրա համար էլ նրանք առաջարկում էին լուծարել յենթարկել անլեզու կուսակցութիւնը, հարմարվել գոյութիւն ունեցող կարգերին, և աշխատանք տանել բացաշկարա կերպով, ցարական ուրենքներին թույլտաբաժ սահմաններում: Իսկ բալչևիկները պնդում էին, թե անկումից հետո նորից

կսկսվի հեղափոխական բանվորական շարժումը, վոր հեղափոխությունը պարտություն կրեց, բայց նա անխուսափելիորեն նորից կրունկի և կկործանի միապետությունը: Ուստի հիմնական խնդիրն է—ամբապնդել կուսակցությունը, պահել հեղափոխական կազմակերպությունները, բանվոր դասակարգին նախապատրաստել նոր կոխմներին՝ ցարիզմի և բուրժուազիայի դեմ:

Պատմությունը լիովին հաստատեց բայլչևիկներին բռնած զծի ճշտությունը:

1911 թվին արդեն, ճգնաժամի վերջում, նորից սկսում և բանվորական շարժման վերելքը: 1912 թվի փետրվարին Լենայի դեպքերը մի հզոր խթան հանդիսացան բանվոր դասակարգի արթնացման համար: Բանվորական գործադուլների ալիքը աճում և և ավելի ու ավելի քաղաքական բնույթ ստանում: 1912 թվին գործադուլավորների կեսը մասնակցում էր քաղաքական գործադուլներին, իսկ 1914 թվին արդեն 1 միլիոն 337 հազար գործադուլավորներից մեկ միլիոնից ավելին քաղաքական գործադուլներ էյին:

1912—1914 թվերի գործադուլային շարժումն իր թափով հիշեցնում և առաջին հեղափոխության շրջանը: Թե ինչպիսի սրության էր հասել պայքարը, յերևում և նրանից, վոր արդեն 1914 թվի ամառը Լենինգրադի գործադուլները բանվորներին զինված բողհարման հասցրին վոստիկանության հետ:

Հեղափոխական վերելքի բաղադրվա նորից կենդանանում և արհարծումը: Արագությամբ վերականգնում են վաղված արհմիությունները և ծնունդ են առնում նորերը: Թեպետ քաղաքական պայմաններն անբարենպաստ էյին արհմիությունների համար, սոյնուամենայնիվ նրանք մասսայական բնույթ են ստանում: Արհմիությունների անդամների թիվն աճում է: Չնայած հետապընդումներին՝ միությունները ծաղկում են իրենց գործունեությունը. ամբապնդում են կազմակերպությունները և սերտ կապ են հաստատում մասսաների հետ:

Այդ շրջանում, արհեստակցական շարժման մեջ զլխավոր դերն անցնում և արտադրական (ինդուստրիալ) բանվորների միություններին, վորոնք դանդում էյին մեր կուսակցության հեղափոխական ղեկավարության տակ: Լենինգրադի ամենատառաջավոր և ուժեղ մետաղագործների միության վարչության մեջ բնավորում են բայլչևիկները:

Մենչեիկներին լիկվիդատորական քաղաքականությունը սր-
նանկանում է : Բայլչեիկներին սոցիեցությունը բանվոր դասակար-
գի ու միությունների մեջ ավելի ու ավելի ուժեղանում է ամբա-
պնդվում է :

ՊԱՏԵՐԱԶՍԸ ՅԵՎ ՓԵՏՐՎԱՐՅԱՆ ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ռուսական պրոլետարիատի աճող հեղափոխական շարժումը
խախտվեց համաշխարհային պատերազմով : Յարական կառավա-
րությունը մի անգամ ևս մոչնչացրեց այնքան զգալարությամբ
ստեղծված բանվորական կազմակերպությունները :

Պատերազմի տարիներին համարյա ամբողջ խոշոր արդյունա-
բերությունն աշխատում էր պաշտպանության դործի համար : Նրա
մեջ զբաղված բանվորները զինվորական դրության մեջ զբոլեցին :
Վարչություններին իրավունք էր տրվել ռազմաճակատ ուղարկել
բոլոր զգուհներին ու անհնազանդներին : Դրա շնորհիվ աշխա-
տանքի պայմանները վատանում է շահագործումն ուժեղանում էր :
Բանվոր դասակարգի դրությունը որեց-որ ավելի ու ավելի յեր
վատանում է նրա շարքերում ավելի յեր աճում զգուհությունը :

Բուրժուազիան , ստեղծելով ռազմ-արդյունաբերական կոմի-
տեներ և այդ կոմիտեների մեջ քաշելով բանվորներին , ձգտում էր
բանվորությանը դարձնել իր սպանականներ՝ իր մոկոնած ախպա-
կային պատերազմի ընթացքում : Այս գործում մենչեիկ-պաշտպա-
նողականները նպատակեցին հոգուտ կապիտալիստներին : Բայց բան-
վորական մասնաները նրանց հետեից չզնացին , այլ զնացին
բայլչեիկներին հետեից , մորոնք վճռականապես դեմ արտահայտ-
վեցին ռազմ-արդյունաբերական կոմիտեներին մասնակցելուն :
Յեւ լարձը վորակով ու ավելի լավ վարձատրվող բանվորների մի
խմբակ միայն մենչեիկներին սոցիեցությամբ մասնակցություն
ցույց տվեց այդ կազմակերպություններին : Բանվորական լայն
մասնաները մենչեիկներին հետեից չզնացին միանալու բուրժուա-
զիային : Բանվոր դասակարգն իր ամբողջությամբ վճռականապես
դեմ դուրս յեկավ բուրժուազիային և իմպերիալիստական պատե-
րազմին :

Նույն այդ ժամանակ , բանվորների գործադուլային շարժումը
սղառնալից չափերի յե հասնում : 1916 թվին գործադուլավորների
թիվը միլիոնից ավելի յեր , իսկ 1917 թվի միայն առաջին յերկու
ամիսներին գործադուլներին մասնակցում էն 676 հազար բանվոր :

Քանի պարզվում էր ինքնակալության անկման պատկերը, ամբողջ յերկիրն սկսում էր խուլ կերպով, իսկ հետո ամբողջ բարձր ու զորոշակի՝ ալեկոծվել: Պատերազմի հետեւանքով առաջացած տնտեսական քայքայումը, թանկության աճումը, տնտեսական ու քաղաքական ընդհանուր փլուզումը, ռազմաճակատի պարտությունները, այս ամենը միայն ուժեղացնում էին հեղափոխական խմբումը: Բանվոր դասակարգի և գյուղացիության ճնշման տակ և բանակի ակտիվ ուժանդակութամբ տապալվեց մինչև խորքերը փռած ցարական ինքնակալությունը:

ԱՐԶԵՍԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՅԵՎ ԳՈՐԾԱՐԿՈՍՆԵՐԸ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ ՄՂՎՈՂ ՊԱՅՔԱՐՈՒՄ

Վրա հասան աղաաության սրերը: «Բայց դեռ չեյին դադարել փեռվարյան հեղափոխության փողոցային ընդհարումները, յերբ մեկ մյուսի հետևից սկսեցին ծնունդ առնել նոր բանվորական միություններ: Ամենց առաջ կազմակերպվել սկսեցին Փարբիկադորժարանային արդյունաբերության բանվորները: Քիչ չէր պատահում, վոր հին միության մնացորդներից, վորի մեջ մի քանի տասնյակ անգամ էյին հաշվվում, իսկ հաճախ էլ պարզապես վոչնչից, մի քանի սրվա մեջ միություն էր ստեղծվում, վորը մի ամառ ընթացքում աճում էր կազմակերպչորեն և համախմբում իր մեջ հազարավոր ու տասնյակ հազարավոր անդամներ» (Տոմսիկ): Միությունների կազմակերպումը լայն չափեր և բնորոշում: Հուլիսին տեղի ունեցած արհեստակցական միությունների յերրորդ կոնֆերենցիան 1.475 հազար անգամ էր ներկայացնում:

Իհարկե, լայնացման ալգալիսի հսկայական աճման պայմաններում միությունները չեյին կարող չառ թե քիչ բաժարար ձևով դնել իրենց ապարատն ու կազմակերպությունները: Այնուամենայնիվ ալգ ժամանակ միությունների նշանակությունը հսկայական էր: Նրանք անմիջապես պրոլետարիատի տնտեսական պայքարի գլուխ են կանգնում: Միությունները ղեկավարում են բանվորական գործադուլները, բազմաթիվ կոնֆլիկտներում միջնորդ են հանդիսանում բանվորների ու ձեռնարկատերերի միջև, կարգավորում են փոխոցնությունը, ամբաղնդում են միութենական ապարատը, զարգացնում են կուլտ-աշխատանքը: Բայց արհեստ-

տակցական միությունները պիտաւոր գործունեությունը կայս-
նում եր պրոլետարիատի զինատուրայի համար մղվող պայքարի
մեջ: Ճիշտ է, զեռեռ յերրորդ համառուսական կոնֆերենցիային
(1917 թ. հուլիս) միությունները զգալի շարժով գտնվում էին
մենչեիկների ազդեցութեան տակ: Այդ կոնֆերենցիային Արհե-
տակցական Միությունների Համառուսական Կենտրոնական Խոր-
հրդում ընտրվեցին 5 մենչեիկ եւ 4 բալլչեիկ: Սակայն մենչեիկ-
ների այդ ազդեցութեանն արագութեամբ թուլանում է:

Փետրվարյան հեղափոխութեանից հետո միություններին դու-
րահեռ կազմվեցին պրոլետարիատի նոր անտեսական կազմակեր-
պություններ—Ֆարրիկ—գործարանային կոմիտեներ: Հանձնա-
գործարկողների բանվոր դատակարգին իր վրա վերցրեց արդյու-
նարեւութեան պաշտպանութեան խնդիրը՝ կատարելով կործանու-
մից: Բանն այն է, զոր պատերազմի պատճառով խախտված ար-
դյունարեւությունը քայքայվում էր: Իսկ բուրժուազիան եւ նրա
չահերն արտահայտող ժամանակավոր կառավարութեանը, հար-
ձակվելով բանվոր դատակարգի վրա՝ զիտակցորեն կազմալուծում
էին արտադրութեանը: Գործարկումներն սուսաւրում են բանվո-
րական հսկողութեան լոգունդը արտադրութեան նկատմամբ եւ հե-
ղափոխական ճանապարհով իրականացնում են այն: Բանվորական
հսկողութեանը, զոր անց կացրվեց կապիտալիստների համառ-
ընդդիմադրութեան եւ սարսուտի պայմաններում, բանվորական
մասսաներին հասցրեց արդյունարեւութեանը պրոլետարական
պետութեան կողմից արդայնացման յենթարկելու գաղափարին:

Գործարկումներում, նրանց սկզբնավորման հենց սկզբից, զե-
կավար դերը պատկանում էր բալլչեիկներին: Բուրժուական կա-
ռավարութեան դեմ եւ հանուն պրոլետարիատի զինատուրայի
մղվող բալլչեիկյան ազիտացիան սկսում է մուտք գործել բանվո-
րական լայն մասսաների զիտակցութեան մեջ: Արհմիություններն
արագորեն ազատվում են մենչեիկյան ազդեցութեանից եւ վերջ-
նականապէս կանգնում են բալլչեիկների կողմը: Սեպտեմբեր ամ-
սին արդեն, ժամանակավոր կառավարութեան կողմից հրավիրված
զեմսկրատական խորհրդակցութեանը, արհեստակցական միութ-
յունների պատգամավորներին 90%-ը դեմ էր բուրժուազիայի
հետ գործակցելուն եւ կողմնակից՝ պրոլետարական զինատուրա-
յին: Մեր կուսակցութեան—«Ամբողջ իշխանութեանը խորհուրդ—

ներին»—մարտական լողունդը դառնում է գործարկումներին, արհեստակցական միություններին և ամբողջ աշխատավորության լողունդը :

ՄՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ ՈՒ ՀՈԿՏԵՄԵՐԸ

Փետրվարյան հեղափոխությունը մի անհրաժեշտ շրջանն էր միայն սոցիալիստական հեղափոխության ճանապարհին :

Արհեստակցական միություններին մեծամասնությունը ամենապորժոն մասնակցությունն ունեցաւ բուրժուական կառավարության տապալման գործում :

Հոկտեմբերյան հեղաշրջմանը գործարկումները բացառիկ զեր խաղացին : Նրանք անմիջական մասնակցություն ունեցան Կարմիր Գվարդիայի ստեղծելուն : Գործարկումները Կարմիր Գվարդիայի շտաբն էլին հանդիսանում ձեռնարկություններում և հենց նրանք էլ, Հոկտեմբերյան որերին, Կարմիր գվարդիական խմբերին զեպի բարրիկադներ էլին առաջնորդում :

Բուրժուազիային տապալելուց և իշխանությունը խորհուրդներին անցնելուց անմիջապես հետո միությունները պրոլետարիատի գիկտատուրայի հիմնական սյուներից մեկն են դառնում : Լենինգրադում և Մոսկվայում Հոկտեմբերյան հեղափոխության հենց յերկրորդ որը արհեստակցական միություններին խորհուրդները մի կոչով ղիմեցին միութենական մաստային առաջարկելով՝ ամբողջապես պաշտպանել Խորհրդային իշխանությունը . այդ կոչը լիտսիրտ արձագանք դաւով բանվորական մասսաների մեջ, վերջ գրվեց գործադուլներին, ձեռնարկություններին աշխատանքները կարգի բնկան : Արհեստակցական միություններին առաջ գրվեց աշխարհիս առաջին բանվորական պետության պաշտպանության և ամբապնդման խնդիրը և նրանք պատմով լուծեցին այդ խնդիրը : Լենինն ասում էր, թե «Առանց արհմիություններին, առանց նրանց ղեռական ու նվիրված պաշտպանության պրոլետարիատի գիկտատուրան յերկու շարաթ էլ չէր կարող ղիմանալ» :

ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՂԵԿԱՎԱՐ ԴԵՐԸ ՊՐՈԼԵՏԱՐԻԱՏԻ ԴԱՍԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՊԱՅՔԱՐԻ ՄԵՋ

Յերբ նայում ենք այն ճանապարհին, վորով անցել և ուսւսական պրոլետարիատը, տեսնում ենք, վոր նրա գասակարգային

պայքարի բոլոր չրջաններում զեկալար զերր պատկանել և մեր կուսակցութեանը :

Իր զարգացման ընթացքում պրոլետարիատն ստեղծում և մի շարք կազմակերպութեաններ—կուսակցութեան, միութեաններ, խորհուրդներ, գործարկումներ : Բանվոր դասակարգի ուղեղը նրա կուսակցութեանն և հանդիսանում :

Պրոլետարիատը պայքարում և լավ զինված և ուժեղ թշնամու գեմ : Իր ազատագրման համար մղվող պայքարում պրոլետարիատը, բացի իր գաղափարալային կազմակերպութեաններից, ուրիշ ղեկներ չունի : Բայց վորպեսզի նրա պայքարը հաջող լինի, անհրաժեշտ և, վոր ամբողջ գաղափարի և նրա կազմակերպութեանների գործունեություն մեջ միասնականություն լինի : Այդ կազմակերպութեանները համախմբող ու նրանց պայքարին ուղղութեան տվող մարտական շտաբի զերր վերքերի և ու ալժմ էլ իր վրայ վերցնում Կոմունիստական կուսակցութեանը : Նա ամենից լավ և ուսումնասիրել թշնամուն, նա ամենից լավ զիտի, թե վոր զեպքում ինչ կետի վրա պետք և ուղղել հարվածները, վորպեսզի կարելի լինի ջախջախել հակառակորդին :

Բանվոր դասակարգի կուսակցութեանը պայքարում և ամբողջ բանվոր դասակարգի շահերի համար, ընդդեմ կապիտալիստական դասակարգի՝ կապիտալի տիրապետութեանը տապալելու և աշխատանքի լիակատար ազատութեան հասնելու համար : Արհեստակցական միութեանները հանուն սցիալիզմի մղվող պայքարի իսկական զպրոցները դարձան բանվորական լայն մասսաների համար միմիայն այն պատճառով, վոր զեկալարվելով Կոմունիստական կուսակցութեան կողմից, նրանք միշտ էլ իրենց գործունեությունը կապում էին դասակարգի ընդհանուր խնդիրների հետ : Միութեանները ծնունդ էլին առնում և զարգանում մեր կուսակցութեան աջակցութեամբ, և նրա զաղափարական դրոշի տակ նրանք բոլոր վճռական բողոքներին կովի էլին բռնվում բուրժուազիայի հետ : Դրա համար էլ Կոմունիստական կուսակցութեան 14-րդ համագումարը լիակատար իրավունք ուներ ասելու թե՛ «արհմիութեանները ստեղծված և կառուցված են մեր կուսակցութեան կողմից : Կուսակցութեան զեկալարութեամբ նրանք աճել և յուրջ հաջողութեաններ են ունեցել» :

Յարիզմի և բուրժուազիայի դեմ մղվող պայքարում աստա-

կան պրոլետարիատը հաղթանակող յեղափոխութիւն տան բանի, փոքր նա կոչուած էր մեր կուսակցութեան ղեկավարութեամբ:

Առանց Կոմունիստական կուսակցութեան անկարելի յեր բուրժուազիային հաղթել, անկարելի յեր նաեւ պրոլետարիատի գիշտատւրան:

3. ՄԻՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՊՐՈԼԵՏԱՐԻԱՏԻ ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱՅԻ ԺԱՄԱՆԱԿ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ԲԱՆՎՈՐԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հոկտեմբերեան սրբինն սուսական պրոլետարիատը տապալեց բուրժուազիային և միանգամից փոշնչացրեց նրա արքայատութեան հիմքերը: Հողը, Փարբիկաները, գործարանները, յերկաթուղիները, բանկերը, խրիկցին կալվածատերերի ու կապիտալիստների ձեռքից և հայտարարվեցին խորհրդային պետութեան սեփականութեան:

Հոկտեմբերեան հեղաշրջումից հետո անցել և տաք տարի: Տաք տարի յե, մենք սպրում ենք խորհրդային պետութեան մեջ: Քննենք, թե ինչ և խորհրդային պետութեանը և, ամենից առաջ, ինչոք և նա տարբերում ուրիշ պետութեաններէից:

Մեր պետութեանը խորհրդային և կոչվում նրա համար, փոքր աշխտեղ ամբողջ իշխանութեանը պատկանում և բանաւորների, գյուղացիների և կարմիր բանակայինների պատգամաւորների խորհուրդներին: Խորհուրդների մեջ աեղ չունեն բուրժուազիան, կալվածատերերը և ցարական նախկին փոսմակի անգամները: Բոլոր շահագործող ու անաշխատ տարբերի մուտքն արգելված և խորհուրդներում: Նրանք իրաւունք չունեն փոշ բնարելու և փոշ բնարբրվելու: Դրա համար էլ պետութեանը կառավարելու գործի վրա նրանք փոշ մի ազդեցութեան չունեն և ունենալ էլ չեն կարող: Խորհրդային պետութեանը կառավարելու գործը պատկանում և աշխատավորութեանը: Խորհուրդների բնարութեանը մասնակցում են բանաւորները, գյուղացիները, ծառայողները, աշխինքն՝ միայն աշխատավորները և միայն աշխատավորներն էլ իրաւունք ունեն խորհրդի մեջ բնարբրելու:

Մենք զխենք, վոր բուրժուական պետութիւնը զատակարարացին տիրապետութեան զենք և մի խումբ կապիտալիստների ձեռքում աշխատաւոր բնակչութեան հակադէպ մեծամասնութեան նկատմամբ :

Խորհրդային պետութիւնն իրականացնում և աշխատաւորութեան շահերը :

Մեր յերկիրը չընտաւած և կապիտալիստական պետութիւններով, վորոնք կատարուին առում են Խորհուրդների Հանրապետութիւնը և ամեն բոլոր պատրաստ են մեզ վրա հարձակվելու : Պետական իշխանութիւնը մի զենք և պրոլետարիատի ձեռքում, ուղղված բուրժուազիայի դէմ, աշխատաւորութեանն ստրկացնելու նրա բոլոր վորձերի դէմ :

Բոլոր պետութիւնների պէս Խորհրդային պետութիւնը ևս զատակարարացին կազմակերպութիւն և : Խորհրդային պետութեան մեջ տիրապետող զեկաւար և ուղղութիւն տվող զերը պատկանում և ամբողջ աշխատաւորութեան ատաճաւոր ջոկատին—բանվոր զատակարարին : Խորհուրդների միջոցով, ամբողջ աշխատաւորութեան աջակցութեամբ, պրոլետարիատն իրականացնում և իր զիկատաւորան :

Բայց ինչու մենք պրոլետարիատի զիկատաւորա յենք առում և վոչ թէ ամբողջ աշխատաւորութեան զիկատաւորա :

Այս հարցի պատասխանը տալիս և լենինը. «Բուրժուազիային կարող և տապալել միայն պրոլետարիատը, վորպէս հատուկ մի զատակարգ, վորի գոյութեան տնտեսական պայմանները նախապատրաստում են նրան այդ տապալման համար և ուժ ու հնարավորութիւն են տալիս անել այդ քայլը : Մինչդեռ բուրժուազիան ջլատում, բաժան—բաժան և անում գոյուղացիութեանն ու մանրբուրժուական խաւերին, պրոլետարիատին՝ նա համախմբում և, միացնում և կազմակերպում : Խոշոր արտադրութեան մեջ ունեցած իր տնտեսական զերի շնորհիվ՝ պրոլետարիատն և միայն, վոր ընդունակ և լինել ամբողջ աշխատաւորութեան և շահագործվող մասսաների առաջնորդը, վորոնց շահագործում և բուրժուազիան, ճնշում, հաճախ վոչ պակաս, նուէնիսկ ավելի քան պրոլետարիատին, բայց վորոնք ընդունակ չեն լինելուրդն պայքար մղելու իրենց ապատաղրութեան համար» :

կապիտալիստական հասարակութեան մեջ ունեցած իր դրու-
թեան համաձայն պրոլետարիատը միակ հեղափոխական դասա-
կարգն է մինչև վերջ: Նա առաջին հերթին և ավելի, քան վորեն
այլ դասակարգ, չահագրգռված է վերացնելու բուրժուական-
կապիտալիստական կարգերը: Միաժամանակ նրա դրությունն ու
դերը կապիտալիզմի պայտաններում, նրա յերկար տարիների ըն-
թացքում մղած պայքարը բուրժուազիայի դեմ, այս ամենը դար-
ձրել է նրան ամբողջ աշխատավորութեան առաջնորդը:

Պրոլետարիատի վերջնական նպատակն է՝ վոչնչացնել դասա-
կարգերն ու իրականացնել սոցիալիզմը: Այդ նպատակին հասնել
նա կարող է միմիայն իր դիկտատուրայի միջոցով և միայն նա,
միայն պրոլետարիատն է, վոր կարող է իրականացնել ամբողջ
մարդկութեան ազատագրման այդ հսկա խնդիրը: Ահա թե այդ
առթիվ ինչ է դրում Վլադիմիր Իլյիչը:

«Ճնշված դասակարգներից միայն այն դասակարգն է ընդունակ
իր դիկտատուրայի միջոցով վոչնչացնել դասակարգերը, վորը
տանյակ տարիների ընթացքում վարժվել, համախմբվել, դաս-
տիարակվել ու կոփվել է կապիտալի դեմ մղած գործադուլային
ու քաղաքական պայքարի մեջ:

Միայն այն դասակարգը, վորը յուրացրել է քաղաքային ամ-
բողջ արդյունաբերական խոշոր-կապիտալիստական կուլտուրան,
վճռականութուն է ընդունակութուն ունի պահել, պաշտպանել
այն և զարգացնել նրա նվաճումները, մատչելի անել այն ամբողջ
ժողովրդին, ամբողջ աշխատավորութեանը: Միայն այն դասա-
կարգը, վորը կկարողանա տանել բոլոր ծանրութիւնները, վորո-
ճանքները, անհաջողութիւնները, հսկայական զոհերը, վորոնք
անխուսափելիորեն պատմականորեն դրվում են նրա վրա, ով իր
կապերը կտրում է անցյալի հետ և համարձակ կերպով իրեն հա-
մար ճանապարհ է հարթում դեպի նոր հասարակութուն: Այն
դասակարգը միայն, վորի մեջ լավագույն մարդիկ առեւտրյամբ
ու արհամարանքով են լցված դեպի մեղչանականութիւնն ու
(Ֆիլիստերութիւնը) առօրիութիւնը, այն հատկութիւնները,
վորոնք ծաղկում են մանր-բուրժուազիայի, մանր ծառայողների և
ինտելիգենցիայի մեջ: Այն դասակարգը, վորը անցել է աշխատան-
քի կողմ ու կոփող դպրոցը և կարող է համակրանք ներշնչել դեպի
իր աշխատունակութիւնը բոլոր աշխատավորներին, բոլոր ազ-
նիւթ մարդկանց»:

Որոհողային պետութիւնը բուրժուական պետութեան հակադրութիւնն է : Մեր պետութեան մեջ ղեկավար ու տիրապետող զինքը գրավում է պրոլետարիատը , վորը կապիտալիստական հասարակութեան մեջ ամենախրաջագուրկ ու ճնշված դասակարգն է : Նրա տիրապետութեան հիմքը խոշոր արդյունաբերութիւնն է , վոր նա խլեց բուրժուազիայից : Որոհողային պետութիւնը բանվորական պետութիւնն է :

ԲԱՆՎՈՐ ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ՅԵՎ ՊՐՈԼԵՏԱՐԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՇԱՀԵՐԻ ՄԻԱՍՆԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Բուրժուական պետութեան նպատակն է՝ ճնշել շահագործվող աշխատավոր մասնաներին , պաշտպանել կապիտալի շահերը , ամրապնդել նրա տիրապետութիւնը : Պրոլետարական պետութեան նպատակն է՝ պայքարել կապիտալիզմի դեմ , վերացնել շահագործումը , իրականացնել սոցիալիզմը : Բանվոր դասակարգի է բուրժուական պետութեան շահերը միանգամայն իրար հակադիր են : Դրա համար ել բանկոր դասակարգի է նրա բոլոր կազմակերպութիւնների հիմնական խնդիրն է—պայքարել բուրժուական պետութեան դեմ : Պրոլետարական պետութեան է բանվոր դասակարգի շահերը վոչ միայն չեն հակասում իրար , այլ և ուղղակի դուգադիպում , հանդիսանում են ընդհանուր ու միասնական շահեր : Դրա համար ել բանվոր դասակարգի հիմնական խնդիրը պրոլետարական պետութեան դեմ պայքարելը չէ , այլ նրա պաշտպանութիւնը , նրան ամեն կերպ ոգնելն ու ամրապնդելն է :

Այն ժամանակից , յերբ ի դեմս իր պետութեան պրոլետարիատը տեւ դարձավ արդյունաբերութեանը , այդ որից նրա վերաբերմունքը ղեկի արտադրութիւնը , ինչպես և ղեկի պետութիւնը , արմատապես փոխվեցին : Պետական ձեռնարկութիւններում աշխատող բանվորները շահագործված են , վոր այդ ձեռնարկութիւններն ավել լավ , ավելի տնտեսարար աշխատեն և ավելի շատ ու էժան ապրանք արտադրեն : Ինչ չափով վոր աճում է աշխատանքի արտադրողականութիւնը պետ-ձեռնարկներում , այնքան ել բարձրանում է և բանվորների աշխատավարձը :

Յեթե վորոչ բանվորներ գանգատվում են , թե իրենց աշխատավարձը ցածր է , դա նշան չէ , թե պետութիւնը շահագործում է նրանց , այլ դա ցույց է տալիս , վոր խորհրդային արտադրու-

թյունը գեռ աշնան չի ամրապնդվել վոր կարողանա ավելի վճարել: Չե վոր արդյունաբերության տերն ինքը բանվորն է, նա հաշվի չե առնում վոչ միայն առանձին բանվորների աուրյա չահերը, այլև ավելի շատ հաշվի չե առնում արդյունաբերության և բանվոր դասակարգի շահերն ամբողջապես: Առանձին բանվորների տեղական չահերը զուգադիպում են գասակարգի չահերի հետ, իսկ վերջիններս առաջին հերթին պահանջում են պետական արդյունաբերության ամրապնդումն: Պրոլետարիատը չի կարող անչափ բարձրացնել իր աշխատավարձը: Այդպիսի քաղաքականությունը հորժանման կհասցնեք ամբողջ արդյունաբերությունը և վտանգի կլինի թարկեր բանվորական պետության զոյության խնդիրը: Բանվոր դասակարգն իր արտադրածի վորոչ մասը պիտի թողնի պետության ձեռքին, արդյունաբերությունն ամրապնդելու և բնդլայնելու համար: Վորքան բարձր լինի բանվորների աշխատանքի արտադրողականությունը, աշնան ավելի մեծ կլինի պետության մասը: Ընչա ալդպես էլ, մյուս մասը, վոր գնում է բանությունը: Ընչա ալդպես էլ, մյուսը մասը, վոր գնում է բանվորության անհատական կարիքների բավարարության համար, կարող է աճել միայն այն չափով, ինչ չափով վոր աճի աշխատանքի արտադրողականությունը:

Աշխատանքի արտադրողականության բարձրացումը մեր ձեռնարկություններում, ամրացնում է խորհրդային արդյունաբերությունը, թուլացնում է մեր տնտեսության մեջ յեղած կապիտալիստական տարրերը, լավացնում է մեր բանվոր դասակարգի դրությունը և մոտեցնում է նրան սոցիալիզմին:

Բանվոր դասակարգի և պրոլետարական պետության տնտեսական չահերի միասնական լինելուն վորպես որինակ կարող է ծառայել 1927 թ. աշնանը խորհրդային կառավարության հրատարակած գեկրետը՝ պետարդյունաբերության մեջ զբաղված մի շարք բանվորների աշխատավարձը մինչև 10% բարձրացնելու մասին: Ուրիշ և վոչ մի պետության մեջ բանվոր դասակարգը ալդպիսի գեկրետներ չեբազումն էլ չի կարող տեսնել: Այդպիսի գեկրետներ կարող են լինել միայն բանվորական պետության մեջ, վորի տնտեսական և քաղաքական չահերը պրոլետարիատի չահերն են, այն պետության մեջ, ուր պրոլետարիատն առաջին անգամ կապիտալիզմի ավերակների վրա սոցիալիստական հասարակության հիմքերն է գնում:

Ահա թե ինչու պրոլետարական ղեկապետության պայմաններում արհեստակցական շարժման հիմնական ու կարեւորագույն խնդիրը հանդիսանում է պետութւյան ամրապնդումն ու միութւոյունների անմիջական, ակտիւ մասնակցութւոյնը բանվորական պետութւյան այն բոլոր նախաձեռնութւոյններին, վոր արվում է սոցիալիստական շինարարութւյան համար:

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՇԻՆԱՐՈՒԹՅԱՆԸ

Սոցիալիզմի կառուցումը մի գծովարին խնդիր է, վորն ամբողջ բանվոր դասակարգից պահանջում է բարձր ղեկակցութւոյն և համառ աշխատանքի յերկար տարիներ: Սոցիալիզմի շինարարութւոյնը հաջող կընթանա միայն այն դեպքում, յերբ նա բանվորական ամենայն մասսաների գործը կդառնա: Այս միտքը շատ անգամ է կրկնել Վլադիմիր Իլյիչը: Սոցիալիստական շինարարութւյան գործում Լենինը հսկայական նշանակութւոյն երտալիս արհեստակցական միութւոյններին: Միութւոյնների միջոցով է, վոր բանվորական լայն մասսաները վարժվում ու քաջվում են նոր կյանքի շինարարութւյան բոլոր ասպարեղները: «Անհրաժեշտ է ավելի ու ավելի ընդլայնել աշխատավոր մասսաների մասնակցութւոյնը տնտեսութւոյնը կառավարելու և նոր արտադրութւյան շինարարութւյան գործում: Յեթե մենք չլուծենք այդ խնդիրը, յեթե մենք արհեստակցական միութւոյնները տասնապատիկ ավելի լայն մասսաների դաստիարակութւյան որդաններ չդարձնենք քան այժմ, պետութւոյնը կառավարելու անմիջական մասնակցութւյան համար, այն ժամանակ կոմունիստական շինարարութւյան գործը մենք մինչև վերջը չենք կարող հասցնել: Դա պարզ է մեզ համար» (Լենին):

Խորհրդային Միութւյան մեջ գծվար թե դոնվի գոնե մեկ լուրր գործարան, վորը բանվորական միջավայրից առաջ-քաջվածներ տված չլինի պետութւյան և ժողովրդական տնտեսութւյան կառավարման այս կամ այն մարմին: Խորհուրդներում և նրանց սեկցիաններում, ժողովրդական դատարաններում, կոոպերացիայում, գործարանային վարչութւոյններում ու տրեստներում և այլ հիմնարկներում, ամեն տեղ մենք կդանենք բանվորներ, վոր զրավում են ղեկավար դիրքեր: Ամեն տարի արհեստակցական

միությունները հազարավոր բանվորներ են ուղարկում տնտեսական ու խորհրդային աշխատանքի բոլոր ասպարեզները: Սոցիալիզմի շինարարության գործում Լենինը բացառիկ կարեւոր եր համարում արհմիությունների դերը:

«Պատմության մեջ կատարված այս հակաշական հեղաշրջումով, յերբ պրոլետարիատն իր ձեռքն առավ պետական իշխանությունը, արհեստակցական միությունները խոչորապէս բեկումն են ապրում իրենց ամբողջ գործունեւթյան մեջ: Նրանք դառնում են նոր հասարակության գլխավոր ստեղծողները, վորովհետեւ այդ հասարակության ստեղծողներ կարող են լինել միմիայն բազմամիլիոն մասսաները» (Լենին):

ԱՐԶՄԻՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՎՈՐՊԵՍ ԿՈՍՏՈՒՆԻԶՄԻ ԻՍԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐ ՊՐՈԼԵՏԱՐԱՏԻ ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱՅԻ ՊԱՅՄԱՆԵՐՈՒՄ

Այստեղից արդեն պարզ է, վոր պրոլետարիատի դիկտատուրայի շրջանում արհեստակցական միությունների դերն ու խնդիրները միանգամայն փոխվում են: Լենինն ասում է թե՛ «աշխարհում ամեն տեղ արհմիությունների անցումը ստրուկի դերից կառուցողի դերի դա—բեկումն է (перелом)»:

Վորո՞նք են, ուրեմն, արհեստակցական միությունների խնդիրները պրոլետարիատի դիկտատուրայի շրջանում:

Առաջվա պես մնում է միությունների կուլտուրական ու կադմակերպչական աշխատանքը, վորը մեծ նշանակութիւն ունի և այժմ միայն լայն ծավալ է ստացել: Առաջվա պես մնում է բանվորների տնտեսական շահերի պաշտպանութիւնը, պաշտպանութիւն, վոր նոր պայմաններում իրականացվում է վոչ թե բանվորների պաշքարով բանվորական պետության դեմ, այլ շահագրգռված մարմինների հետ համաձայնեցնելու և կարգավորելու միջոցով: Սակայն զրանից դատ, պրոլետարիատի դիկտատուրայի շրջանում արհմիությունների առաջ ավելի բարձր խնդիր է դրված. «մասսաներին կառավարել սովորեցնել վոչ թե դրքերով, վոչ դասախոսութիւններով ու միտինգներով, այլ սովորեցնել փորձով, այնպես անել, վոր շարունակ նորանոր բանվորական խավեր հանդես գան այն առաջավոր շերտի փոխարեն, վոր տվել է պրոլետարիատն իր միջից, վորին նա առաջադրել է կառավարել

և կազմակերպել: Այնպես անել, վոր մեկ գործչի փոխարեն նույն այդ շերտից տասն այդպիսիներն առաջ գան» (Լենին):

Լենինը հետևյալ կերպ է բնորոշել արհեստակցական միությունները, վոր ցույց է տալիս նրանց յուրահատուկ դրությունը պրոլետարիատի զիկտատուրայի պայմաններում: «Մի կողմից արհմիությունները, ամբողջապես ընդգրկելով, կազմակերպության շարքերը գրավելով ինդուստրիալ բանվորներին՝ հանդիսանում են ղեկավարող, տիրապետող, կառավարող դասակարգի կազմակերպությունը, այն դասակարգի, վորն իրականացնում է զիկտատուրան, այն դասակարգի, վորն իրականացնում է պետական հարկադրանքը: Սակայն դա պետական կազմակերպություն չէ, դա հարկադրական կազմակերպություն չէ, դա դաստիարակող կազմակերպություն է, դա առաջաշիւղ, սովորեցնելու կազմակերպություն է, դա դպրոց է, կառավարելու դրություն, տնտեսավարելու դպրոց, կոմունիզմի դպրոց»:

Հենց սրա մեջ է կայանում արհեստակցական միությունների գործունեության խոշորագույն բեկումը: Յեթե կապիտալիզմի շրջանում արհեստակցական շարժման հիմնական խնդիրը կապիտալիստական պետության տապալումն է, ապա պրոլետարիատի զիկտատուրայի պայմաններում շարժման կարեւորագույն խնդիրը բանվորական պետության ամրապնդումն է հանդիսանում:

Յեթե կապիտալիստական հասարակության մեջ միությունները սոցիալիզմի համար մղվող պայքարի զպրոցներ էլին, ապա բանվորական պետության մեջ արհեստակցական միությունները, կոմունիստական կուսակցության ղեկավարությամբ, բանվորական լայն ժառանգների համար կոմունիզմի զպրոցներ են գտնում:

ԻՆՉՊԵՍ ՍՇԱԿԵԼ ԱՌԱՋԻՆ ԳԼՈՒԽԸ

Առաջին գլխի մշակումը պիտի պարզի արհմիությունների բնույթը, վորպես պրոլետարիատի դասակարգային կազմակերպությունների և միաժամանակ պիտի պարզի արհմիությունների դերը դասակարգային պայքարի մեջ: «Արհմիությունները պրոլետարիատի զարգացման մեջ հսկայական առաջադիմություն են»: «Այլ կերպ, քան արհմիությունների միջոցով, նրանց և բանվոր դասակ. կուսակցության գործակցության միջոցով, աշխարհում և վոչ մի տեղ չի յեղել ու չեր կարող լինել պրոլետարիատի զար-

գացումը»։ Լենինի այս խոսքերն ընդգծում են այն հիմնականը, վոր կարևոր է՝ միությունների դերն ու խնդիրները բնորոշելու համար։ Դա ավելի պարզ յերեմում է Ռուսաստանի բանվորական շարժումից, ուր պրոլետարիատը հակաշահական հաղթանակի հասավ շնորհիվ իր դասակարգային տոկոսնության ու կազմակերպվածության, բանվոր դասակարգի ավանգարդը Համ. Կ (բ) Կ դեկավարությամբ»։ «Արհմիությունների անցումը ստրկի դերից կառուցողի դերի—դա բեկումն է» (Լենին)։ Սրա հետ միասին մանրամասն պիտի պարզել արհմիությունների նոր հիմնական խնդիրները պրոլետարիատի դիկտատուրայի ժամանակ, յերբ դասակարգային հակասություններ չկան բանվոր դասակարգի և պրոլետարական պետության միջև, յերբ արհմիությունների գերը բնորոշվում է, վորպես խեղական կոմունիզմի դպրոցների։

Գլուխը ուշադրությամբ կարդալուց հետո պետք է համառոտակի դրի առնել յուրաքանչյուր բաժնի հիմնական յեզրակացությունը։ Վերը բերված ամրոզվ գլխի հիմնական մտքերը որինակ են հանդիսանում, թե ինչպես կաղմել այդ համառոտ յեզրակացությունները։ Յեթե ընթերցումը կատարվում է բարձրաձայն, խմբակի համար, ավելի լավ է պատմել հիմնական մտքերն ու յեզրակացությունները և դրի առնվածը ստուգել կոլլեկտիվորեն։

Ամրոզվ գլուխն այդպես մշակելուց հետո պետք է մտածել ստորև բերված ստուգման հարցերի մասին։ Դրանցից մի քանիսին պիտի գրավոր պատասխան տալ։ Յեթե դասադրքի մշակումը կատարվում է խմբակում կամ պրոֆգրագիտության դպրոցում, հարցերին գրավոր պատասխաններ տրվում են ղեկավարի ցուցմունքներով։ Յեթե դասադրքի մշակումը կատարվում է ինքնուրույնաբար, ապա անհրաժեշտ է, վոր գրվածը ստուգի տեղի պատրաստված ընկերներից մերեկ մեկը կամ թե արհմիութենական աշխատողներից։

Այս գլխի մշակման մասին տրված սույն դիտողությունները պետք է հիշել և կիրառել հետագա բոլոր գլուխները մշակելիս։

ՍՏՈՒԳՄԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

1. Վո՞րն է բանվորների գրության առանձնահատկությունը կապիտալիզմի որով։

2. Ինչո՞ւ յեն անհաշտելի բուրժուազիայի և պրոլետարիատի շահերը։

3. Ո՞րն է ինչ հիմունքներով են համախմբում արհմիությունները :

4. Վո՞րն է արհմիություններին դերը պրոլետարիատի տնտեսական շահերը պաշտպանելու գործում, կապիտալիստական հասարակության պայմաններում :

5. Ի՞նչ դեր է խաղում պետութունը բուրժուազիայի տիրապետության ժամանակ :

6. Վո՞րն է պրոլետարիատի քաղաքական ու տնտեսական պայքարի կապը :

7. Ինչո՞ւ յեն միությունները սոցիալիզմի համար մղվող պայքարի զարոց հանդիսանում :

8. Ի՞նչ է ասել՝ Լենինը միություններին գործակցության և կուսակցության հետ ունեցած նրանց կապի մասին :

9. Վո՞րն է յեղել արհմիություններին դերը բուրժուազիայի և ցարիզմի դեմ մղվող պայքարի մեջ :

10. Ի՞նչ նշանակություն է ունեցել գործադուլային պայքարը կապիտալիզմի ուրով :

11. Ի՞նչ դեր են խաղացել միությունները, Հոկտեմբերյան հեղափոխության մեջ :

12. Ինչո՞վ է արտահայտվում կուսակցության ղեկավար դերը պրոլետարիատի դասակարգային պայքարի ընթացքում :

13. Վորո՞նք են արհմիություններին հիմնական խնդիրները, պրոլետարիատի գիկտատուրայի ժամանակ :

14. Ինչո՞ւ արհմիությունները կոմունիզմի զարոց են հանդիսանում :

ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Այն ընկերները, Վորոնք կցանկանան առաջին զրույցում շոշափված խնդիրներն ավելի մանրամասնորեն ուսումնասիրել և մշակել, պիտի կարդան ստորև բերված գրականությունը :

Մեկ աստղով նշանակվածներն ավելի հեշտ ու մատչելի գրքերն են, իսկ յերկու աստղով՝ ավելի դժվարները :

ՔԻՉ ՊԱՏՐԱՍՏՎԱԾՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

- * «Պրոֆգրագիտութիւն քրիստոմատիա» զլ. I, գրույց ա.
- * Տոմսեր — Профсоюзы на новых путях (ներածութիւնը).
- ** Յա. Յին — Ռուսաստանի արհարծման քսան տարին.
- * «Прошкола на дому», вып. I урок 1-й.
- А. Алуф — Профсоюзы и Октябрьская революция.

ԱՎԵԼԻ ՊԱՏՐԱՍՏՎԱԾՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

- ** К. Маркс — Нищета философии гл. II, § 5.
- «*Կոմունիստական Մանրֆեստ*, «Պրոլետար. և
բուրժուա» զլուխ:
- * Լենին — Речь на III Съезде Союзов т. XVII, стр. 101—106
- * » Речь на Съезде текстильщиков, т. XVII стр.
106—110.
- * » Детская болезнь левизны в коммунизме т. XVII
стр. 137—146.
- * » „Что делать“, глава «Тред-юнионистск. и социал-
демократическая политика» т. V.
- ** А. Чекин — Учение о профсоюзах, гл. I и VIII.
- * Б. Кремлев — Основы профсоюзной грамоты, гл. I и VII.

ԳԱՍ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

220025199

27
A ¹¹ 25199

ԳԻՆԸ 35 ԿՈՊ.

104.